

4. **Червона книга** України. Рослинний світ/ За ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонка. – К.: Українська енциклопедія, 1996. – 608 с.

5. **Benoni K.** Ueber die Dniestrquellen und die Thalbildungen im oberen Dniestr- und Strwiązgebiete// Mitt. der kais. und köng. Geographischer Gesellschaft in Wien. – 1879. – 22. – S. 129-144, 225-237.

6. **Benoni K.** O górnym obszarze Dniestru i Strwiąża pod względem morfologicznym// Spraw. dyrekcji wyższej szkoły realnej we Lwowie. – Lwów. – 1880. – 14. – S. 3-16.

7. **Pol W.** Opis Dniestru// Rocznik Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Jagellońskim złączonego, т. 21. – Kraków. – 1852.

8. **Rohrer J.** Bemerkungen auf einer Reise von der türkischen Gränze über die Bukowina durch Ost und Westgalizien, Schliesen und Mähren nach Wien. – Wien. – 1804.

УДК [502.4:502.7](075.8)Д 13

Доц. Л.С. Югличек – Хмельницький
національний університет

ЕКОЛОГІЧНА МЕРЕЖА МАЛОГО ПОЛІССЯ

Екологічна мережа Малого Полісся буде охоплювати площу від Рави Руської на заході до Шепетівки на сході. Екомережа Малого Полісся повинна включати три екологічні ядра (Мальованське, Острозьке, Стирське), 4 екологічні коридори і буферні зони, (території, що захищають екологічні ядра і екологічні коридори). Коридор широтного спрямування – Малополіський. Коридори меридіального спрямування – Західно-Бузький, Стирський, Іквоцький. Передбачається, що Мале Полісся буде важливою частиною екологічної мережі.

Ключові слова: екомережа, Мале Полісся, екологічне ядро, екокоридор

Doc. L.S. Yuglichek – Khmelnytskyi national university

The ecological network of the Male Polissia

The ecological network of the Male Polissia will cover an area from the Rava-Rusca in the west to the Schepetivka in the east. The econetwork of the Male Polissia must involve 3 ecological kernels (Malovanca, Ostrog, Stir), 4 ecological corridors and buffer zones (the territories that do signify a defense for ecological kernels and ecological corridors against environmental influence). The latitudinal corridor is Male Polissia corridor (forest). The meridional ecocorridors are the next: corridor of the Western Boug, corridor of the Styr, corridor of the Ikva. Male Polissia is supposed to be an important part of the national ecological network.

Keywords: Ecological network, Male Polissia, ecological kernel, ecological corridor.

З метою збереження всього біологічного та ландшафтного різноманіття створюється екологічна мережа – територіальна система природних об'єктів.

Побудова національної екомережі неможлива без урахування природних особливостей регіонів. Серед ряду регіональних екомереж, які планується створити на Україні, велике значення має Малополіська.

Мале Полісся розташоване на заході України у вузькій зниженій смузі між Волинським та Подільським лесовими плато, яку промили льодовикові води Дніпровського зледеніння. Геоструктурно територія приурочена до Волино-Подільської монокліналі. Це плоскохвиляста рівнина, майже суцільно замкнена навколишніми височинами. На півночі Мале Полісся оточене Волинською височиною, на південному заході – Розточчям, на півдні – Гологоро-Кременецьким піднятим краєм Подільської височини [2].

Рельєф території пластово-аккумулятивний алювіально-водно-льодовиковий – це внутрішня понижена рівнина, що тягнеться від Шепетівки на захід

до Рави-Руської (Маринич, 1955) [4]. Загальна її довжина досягає більше 300 м, а середня ширина – 20-25 км з відхиленнями від 5 до 70 км.

Для Малого Полісся характерні:

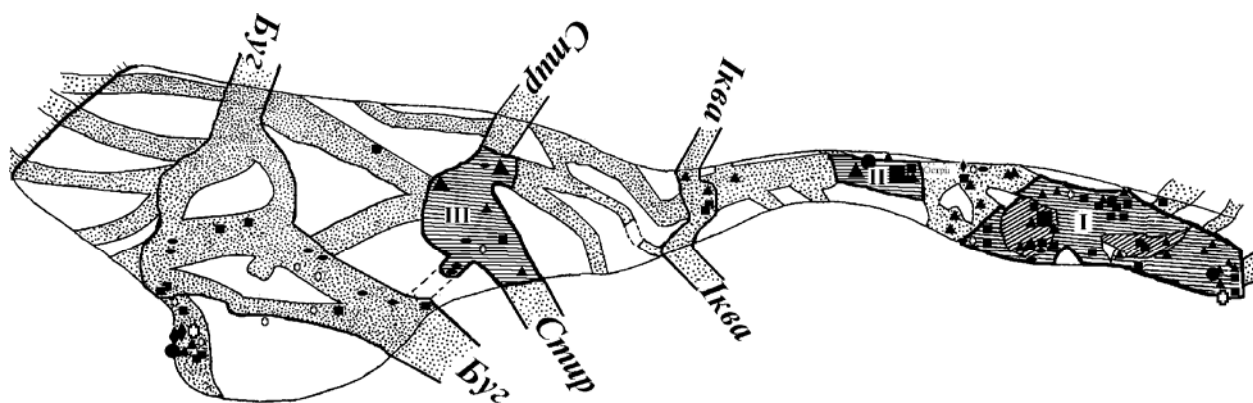
- значне підвищення поверхні (переважають абсолютні висоти 240-260 м і тільки у долинах річок трапляються відмітки менше 200 м, тоді як абсолютні висоти на Поліссі доходять до 120-130 м і не піднімаються вище 220 м, а на Подільській височині – 300-420 м;
- велика кількість опадів (річна сума опадів перевищує 650-740 мм, тоді як на Волинській височині та Подільському плато вони ледь сягають 600 мм);
- незначна глибина розчленування (10-20 м, що значно менше від таких показників для Волинської та Подільської височин (відповідно 20-40 м та 150-180 м) [5];
- незначна густота розчленування межиріч ($0,5-0,6 \text{ км/км}^2$, тоді як на Волинській височині – $1,0-2,0 \text{ км/км}^2$, а на Подільській – $4,0-5,0 \text{ км/км}^2$ [5];
- розташування майже всієї території поза межами зледеніння, мала кількість озер та відсутність моренових відкладів (Зільбер, 1956) [3];
- глибоке підстилання кристалічних порід; кристалічний фундамент майже ніде не виходить на денну поверхню і заглиблюється у західному напрямку;
- близьке до поверхні залягання крейдових порід.

Рослинний покрив Малого Полісся відзначається значною різноманітністю та специфічністю. Це зумовлено екотонним положенням території, адже поруч знаходяться Українське Полісся та Правобережний Лісостеп. Переважає лісова рослинність. Значна участь центральноєвропейських видів та центральноєвропейських угруповань.

При побудові екомережі Малого Полісся ми використовували досвід створення таких мереж в Європі та Україні [1, 6-10]. Природно-заповідні території утворюють кістяк регіональної екомережі, яка включає природні ядра, буферні зони, екологічні коридори та території природного відновлення.

До складу пропонованої нами схеми екомережі Малого Полісся (рис.) входять три екологічних ядра різного рівня: Мальованське, Острозьке та Стирське. Навколо них виділяються буферні зони – території, що захищають ядра. Найбільше за площею Мальованське екологічне ядро знаходиться у східній частині Малого Полісся (в межах Хмельницької області) і охоплює ряд природно-заповідних територій державного та місцевого значення. Його природний центр становить регіональний ландшафтний парк "Мальованка", розташований у Шепетівському та Полонському р-нах. Він характеризується високим ступенем природності, різноманіттям ландшафтів, значним флористичним, ценотичним та фауністичним багатством. Саме по території парку проходить східна межа Малого Полісся у системі геоботанічного районування. Тут зростають 20 видів рослин, занесених до "Червоної книги України", та багато регіонально рідкісних видів рослин та рослинних угруповань. Режим регіонального парку, регулювання антропогенного навантаження сприятимуть поліпшенню екологічної ситуації даного регіону.

До складу цього ж природного ядра екомережі увійде і територія проєктованого національного природного парку "Озеро Святе". Цей унікальний природний комплекс, утворений системою соснових лісів та природних і штучних озер, які перебувають на різних стадіях розвитку, знаходиться у Славутському та Ізяславському районах. Загальна площа природного центру Мальованського екологічного ядра становитиме 30660 га.

1-▲; 2-▲; 3-■; 4-■; 5-●; 6-□; 7-□; 8-□; 9-◆; 10-◆; 11-⌚; 12-▨; 13-▨; 14-▨.

Рис. Екомережа Мале́го Полі́сся

Умовні позначення: I – Мальванське ядро; II – Острозьке ядро; III – Стирське ядро; 1 – заказник державного значення; 2 – заказник місцевого значення; 3 – пам'ятка природи державного значення; 4 – пам'ятка природи місцевого значення; 5 – регіональний ландшафтний парк; 6 – дендропарк державного значення; 7 – дендропарк місцевого значення; 8 – заповідне урочище місцевого значення; 9 – ботанічний сад державного значення; 10 – ботанічний сад місцевого значення; 11 – державний кордон; 12 – екокоридори; 13 – природне ядро; 14 – проектовані природно-заповідні території

Два інших екологічних ядра значно менші за площею, але вони відіграють важливу роль в екомережі Мале́го Полі́сся. Острозьке екологічне ядро знаходиться на Рівненщині, на території реліктової Острозької прохідної долини, яка є вузькою екотонною смугою і тому має багате біорізноманіття. Природний центр Острозького ядра становлять природно-заповідні території, загальною площею 8558,5 га. Найбільші з них – Дермансько-Мостівський регіональний ландшафтний парк, Бушанський ботанічний заказник державного значення та заказники місцевого значення – "Урочище "Бір", Збитенський гідрологічний та Збитенський орнітологічний.

Стирське екологічне ядро має значно менший (268,4 га) природний центр, утворений заказниками державного значення – Лопатинським лісовим, Лешнівським ботанічним та природно-заповідними територіями місцевого значення. Але це екологічне ядро включає ряд територій, перспективних для охорони, і потребує розвитку.

Екокоридори Мале́го Полі́сся представлені в основному річково-долинними та лісовими комплексами, вони включають існуючі природно-заповідні території, а також відносно збережені природні ділянки. Пропонується виділити один регіональний коридор широтного спрямування – Малополіський та три регіональних коридори меридіального спрямування – Західнобузький, Стирський, Іквоцький.

Широтний Малополіський коридор можна розглядати як частину проектованого Галицько-Слобожанського коридору національної екомережі, що тягнеться від Сяну на заході до рік басейну Сіверського Дінця та Дону на сході [6]. Він зв'язує природні ядра екомережі Мале́го Полі́сся з ядрами гірських систем Карпат на заході та природними ядрами Житомирського Полісся на сході. На зниженій території Мале́го Полі́сся, яку промили льодовикові води, більш вологий клімат, ніж на сусідніх Подільській та Волинській

височинах, випадає більше опадів, наявна розгалужена система водойм, багато боліт, більш м'які зими, значна залісеність. Очевидно саме це створило умови для переходу ряду видів з сусідніх височин та Центральної Європи через міграційний коридор Малого Полісся на більш східні території. Цим пояснюється наявність у східній частині Малого Полісся таких переважно мон-танних видів, як *Luzula sylvatica* (Huds.) Gaudin., *Phlegopteris connectilis* (Michx.) Watt, *Primula vulgaris*, *Rubus hirtus*. Регіон характеризується значною участю центральноєвропейських видів. Молодість флори Малого Полісся також пояснюється її міграційним походженням.

Особливу роль відіграють коридори річок Західного Бугу, Полкви (та її приток Солокії та Ратви), Стиру, Ікви, Горині та її приток (Утки, Цвітохи з її притоками Гускою та Косецькою та Вілії – з притоками Гнилий Рів, Рудка, Устя), Смолки – притоки Случа. Через ці коридори екологічна мережа Малого Полісся сполучається з єдиною національною мережею. Саме на Малому Поліссі знаходяться верхів'я Західного Бугу і Стиру. Включення цих територій в екомережу Малого Полісся є важливим моментом їх збереження.

Екокоридори не завжди топографічно неперервні. Незначний розрив є біля с. Гайки Сахненські на Львівщині. Це територія природного відновлення, вона вимагає певних заходів, спрямованих на подолання наявної нині ізоляції природних ділянок для забезпечення функціонування екокоридору.

Екомережа – це спроба поєднати заповідання територій з їх поліфункціональним використанням. У визначенні екокоридорів необхідно співпрацювати з транспортниками, будівельниками, передбачити спеціальні споруди в місцях, де стикаються міграційні коридори та транспортні. Зелені мости через дороги забезпечать нерозривну єдність біосистем, міграцію та розселення живих організмів.

Запропонована екомережа Малого Полісся – функціонально-єдина територіальна основа охорони навколишнього середовища регіону – стане важливою ланкою екомережі України.

Література

1. Андрієнко Т.Л., Клєстов М.Л., Прядко О.І. Напрямки розвитку природно-заповідної мережі України та роль регіональних мереж в ній// Міждержавні природно-заповідні території України. – К.: Наука, 1998. – С. 7-13.
2. Брадїс Є.М., Андрієнко Т.Л. Поліська підпровінція// Геоботанічне районування Української РСР. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 73-136.
3. Зильбер Г.А. Краткий физико-географический очерк Малого Полесья// Географ. сб. – Львов. – 1956, вып. III. – С. 25-34.
4. Маринич О.М. Короткий геолого-геоморфологічний нарис Полісся Української РСР // Нариси про природу і сільське господарство Українського Полісся. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1955. – С. 5-44.
5. Палієнко В.П. Волино-Подільська область пластово-денудатійних і пластово-аккумулятивних підвищених рівнин // Географічна енциклопедія України. – К.: Укр. Рад. Енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1989, т. 1 – С.208.
6. Розбудова екомережі України. Під ред. Ю.Р. Шеляга-Сосонко. – К.: Наука, 1999. – 127 с.
7. Bennet G. The Paneuropean Ecological Network. Questions and answers. – Council of Europe Publishing, 1998. – 28 p.
8. Borussiewicz A. Krainy geograficzne Wolynia Rocznik Wolynski, t. VIII Rowne, 1939. – С. 1-25.

9. Hoskins R., Karpovicz Z., Lizo A., Nemeth F., Plesnik J. and P. Sabo The IUCN European programme: a contribution to the application of ecological networks in the countries of Central and Eastern Europe, 1996. – P. 143-149.

10. Nowicki European ecological networks: perspectives in policy planning and law// Perspectives on ecological networks. European Centre for Nature Conservation publications series on Man and Nature, 1996. – Vol. I. – August. – 192 p.

УДК 581.55

Доц. В.М. Скробала, канд. с.-г. наук – УкрДЛТУ

ЛІСОВА ТИПОЛОГІЯ: АСПЕКТИ ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ

На основі математичного моделювання методами добування даних запропоновано схему кліматично-едафічної сітки, представлено загальні результати типізації місцевості лісової рослинності. Відзначено, що екологічні параметри місцевості раритетних фітоценозів значно відхиляються від середніх значень. Багатовимірна ординація рослинних угруповань може слугувати основою для оцінки їх раритетності.

Ключові слова: лісова типологія, багатовимірна ординація, математичне моделювання.

Doc. V.M. Skrobala, Ph.D. – USUFWT

Forest typological: aspects of the protected business

On the basis of mathematical modelling by the data mining methods the general results of typification of forest vegetation settlements and the chart of climat-edaphic net have been represented. It is marked, that ecological parameters of rare phytocoenoses settlements considerably deviate from the mean values. Multidimensional ordination of plant communalities can serve as a basis for estimation of their rarity.

Keywords: forest typology, multidimensional ordination, mathematical modelling.

Лісова типологія має важливе значення у теорії та практиці лісового господарства [4, с.13]. Вона слугуватиме основою для встановлення причин і умов формування насаджень того чи іншого складу та продуктивності, закономірностей природного відновлення і динаміки деревостану, пояснення взаємозв'язків і взаємозалежності лісової рослинності і факторів середовища, районування території. Але, як зазначав Д.В. Воробйов, "приймаючи єдині принципи класифікації, ми не повинні їх розглядати як догму, як істину в останній інстанції" [4, с.14]. Навпаки, передбачалося, що у процесі розроблення першого варіанту класифікації типів лісорослинних умов буде нагромаджений необхідний матеріал для критичного перегляду цих принципів та подальшого удосконалення класифікації.

На теперішній час існує ціла низка недостатньо розроблених питань класифікації, на які вказували ще Д.В. Воробйов і П.С. Погребняк: необхідність розширення едафічної сітки у напрямі більш сухих місцевості (гігרותопи мінус один, мінус два і т.д.), у напрямі типів вищої трофності (трофотопи Е, F, G, H і т.д.), класифікація місцевості із засоленими ґрунтами, ацидифільних і кальцефільних варіантів місцевості тощо [4, 13]. Про те, що класифікація типів лісорослинних умов за допомогою едафічної сітки Алексєєва-Погребняка не дає можливості відобразити всю різноманітність лісів, свідчать роботи А.Л. Бельгарда, М.А. Голубця, К.А. Малиновського та багатьох інших [2, с.5-6]. Істотний недолік лісової типології полягає у тому,